

1. Hoofdpunten van het MER

De provincie Overijssel, de gemeente Enschede en Area Development Twente hebben plannen om het terrein van de voormalig militaire luchtbasis Twenthe te ontwikkelen tot een Technology Base Twente (TecBT). Daartoe moeten een zestal verschillende ruimtelijke besluiten¹ worden genomen. Het voornemen bevat verschillende planonderdelen zoals een luchthavengebied met vliegfunctie, bedrijvigheid en de aansluiting van de N737. Deze activiteiten vormen de aanleiding om een procedure voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) te volgen. Het coördinerend bevoegd gezag, de provincie Overijssel, heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage (hierna 'de Commissie')² om advies gevraagd over de ontwerp Notitie Reikwijdte en Detailniveau (verder 'Notitie R&D').

De Commissie beschouwt de volgende punten als essentiële informatie in het milieueffectrapport (MER). Dat wil zeggen dat voor het meewegen van het milieubelang in de besluitvorming het MER in ieder geval onderstaande informatie moet bevatten:

- een beschrijving van de voorgenomen activiteiten, geef aan hoe de vastgestelde Ruimtelijke Visie Gebiedsontwikkeling luchthaven Twente en omgeving (april 2010) wordt gewijzigd en welke nieuwe beleidskaders worden toegevoegd. Beschrijf voorgenomen activiteiten die worden vastgelegd in de gemeentelijke structuurvisies, de omgevingsplannen/bestemmingsplannen en het luchthavenbesluit. Geef aan hoe de vast te stellen luchtvaartcontouren op deze activiteiten zijn toegesneden of dat een ruimere planologische reservering wordt gehanteerd;
- een beschrijving van de referentiesituatie, ga daarbij uit van de huidige situatie en de autonome ontwikkeling. Werk naast de formele referentie het scenario uit waarin de verschillende onderdelen uit de gebiedsontwikkeling luchthaven Twente zijn uitgewerkt en dat inzicht geeft in de effecten van de totale gebiedsontwikkeling;
- Een beschrijving van de 'hoeken van het speelveld' op basis van de inrichtingsprincipes en (start- en groei-)varianten uit de notitie R&D. Geef daarbij aan wat de mogelijkheden zijn om de effecten op natuur, leefomgeving en verkeer (bereikbaarheid) binnen de plannen te optimaliseren en wat de sturingsmogelijkheden zijn op basis van de ruimtelijke kwaliteit en landschappelijke waarden in het gebied.

Besluitvormers en insprekers lezen in de eerste plaats de samenvatting van het MER. Daarom verdient dit onderdeel bijzondere aandacht. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER.

¹ zie ook bijlage 1 het gaat om een Provinciaal ruimtelijke visie (Overijssel), twee gemeentelijke Structuurvisies (Enschede en Dinkelland) en twee omgevingsplannen/bestemmingsplannen (Enschede en Dinkelland) en een Luchthavenbesluit. De gemeente Dinkelland is formeel gezien initiatiefnemer van de wijziging van het bestemmingsplan, maar treedt inhoudelijk en praktisch niet als op als initiatiefnemer van de gebiedsontwikkeling.

² De samenstelling van de werkgroep van de Commissie m.e.r., haar werkwijze en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. Projectstukken, voor zover digitaal beschikbaar, vindt u door op www.commissiemer.nl projectnummer 3059 in te vullen in het zoekvak.

5 In de volgende hoofdstukken beschrijft de Commissie in meer detail welke informatie het MER moet bevatten. De Commissie bouwt in haar advies voort op de ontwerp notitie Reikwijdte en Detailniveau Ontwikkeling Technology Base Twente (21 mei 2015). Dat wil zeggen dat ze in dit advies niet ingaat op de punten die naar haar mening in deze notitie voldoende aan de orde komen.

2. Achtergrond en besluitvorming

2.1 Achtergrond en voorgeschiedenis

10 Na het vertrek van Defensie van de militaire basis Twenthe zijn er door de regio diverse plannen ontwikkeld met als doel behoud van werkgelegenheid en gebiedsontwikkeling van het gebied rondom de luchthaven. In 2010 is de Ruimtelijke Visie Gebiedsontwikkeling Luchthaven Twente e.o. vastgesteld door de provincie Overijssel en de gemeente Enschede. Deze visie maakte de ontwikkeling van een commerciële burgerluchthaven mogelijk.

15 Na het stopzetten van de plannen voor een commerciële burgerluchthaven heeft de Commissie Wientjes een advies gegeven over de toekomst van de luchthaven. Zij adviseert om meer werkgelegenheid te creëren door onder andere gebruik te maken van de aanwezige infrastructuur van het luchthaventerrein. Daarnaast adviseert zij aansluiting te zoeken bij het topsectoren beleid en focus te leggen op High Tech Systems and Materials (HTSM) en Advanced Materials and Manufacturing (AMM). De Commissie Wientjes gaat in het advies ook in op de inbedding van deze activiteiten in het Twentse landschap.

25 Licht in het MER de achtergronden van deze adviezen toe en geef aan hoe deze adviezen aansluiten bij activiteiten die in de regio aanwezig en in ontwikkeling zijn. Geef daarnaast aan hoe bestaande activiteiten in de regio gebruik willen maken van de aanwezige (luchthaven-)infrastructuur en daarmee invulling willen geven aan TecBT. Werk de doelstellingen op het gebied van werkgelegenheid verder uit en geef aan hoe via de ruimtelijke plannen hierop kan worden gestuurd, wat dit betekent voor de keuzes die moeten worden gemaakt. Koppel de uitkomsten van deze analyse aan de toepassing van de 'Ladder voor duurzame verstedelijking' (zie paragraaf 2.3 beleidskader).

2.2 Probleem- en doelstelling

35 Doel van de besluitvorming is het aanpassen van de bestaande beleidskaders zodat de gebiedsontwikkelingen voor Technology Base Twente mogelijk worden gemaakt. Het gaat om aanpassingen aan de beleidskaders voor de gebiedsontwikkelingen die eerder zijn vastgelegd voor het noordelijk deel van het gebied. Daarnaast worden een luchthavenbesluit en omgevingsplannen vastgesteld waarmee uitvoering kan worden gegeven aan deze gebiedsontwikkelingen. Maak daarbij duidelijk of de vast te stellen luchtvaartcontouren zijn toegesneden op de gewenste ontwikkelingen, of dat ruimere ruimtelijke reserveringen worden aangehouden

om ruimte voor een ontwikkeling van een commerciële burgerluchthaven in de toekomst niet onmogelijk te maken.

2.3 Beleidskader

- 5 Geef in het MER aan welke wet- en regelgeving en beleid, inclusief die in Duitsland, relevant zijn voor de te nemen besluiten en of het voornemen kan voldoen aan de randvoorwaarden die hieruit voortkomen. Ga daarbij in ieder geval in op:
- luchtvaartbeleid:
 - nationaal, zoals de Wet luchtvaart, de Luchtvaartnota en de Startnota Luchtruimvisie (april 2011). Ga daarbij onder andere in op de afstemming tussen het gebruik van de luchthaven, de routestructuur en het gebruik van het luchtruim;
 - Europees en internationaal.
 - concrete ruimtelijke plannen (autonome ontwikkeling van bestemmingsplannen) voor het realiseren van geluid- en externe veiligheidsgevoelige functies.
 - 15 • de Crisis- en herstelwet (Chw), in de notitie R&D is aangegeven dat de gebiedsontwikkeling Luchthaven Twente onderdeel is van de 7^e tranche van de Chw en dat gemeenten op basis hiervan kunnen experimenteren met het omgevingsplan. Geef aan wat dit betekent voor de planvorming, onderzoeken in het MER en de te nemen besluiten;
 - 20 • Het Programma Aanpak Stikstof (PAS), geef aan of de plannen voor TecBT ook zijn opgenomen in dit programma.

Ladder duurzame verstedelijking

De notitie R&D geeft aan dat de 'Ladder duurzame verstedelijking' een belangrijk beleidskader is, de Commissie adviseert daarom specifiek aandacht te besteden aan dit provinciaal
25 beleid dat is gericht op duurzaam gebruik van ruimte en beschikbare bedrijventerreinen.³ De Ladder bepaalt dat in uitzonderlijke situaties nieuwe bedrijfsterreinen mogen worden opgericht als de te huisvesten bedrijven nergens anders kunnen worden geplaatst.
Werk dit beleidskader in het MER verder uit in en geef aan wat de criteria zijn voor de beoordeling van het voorliggende plan. Ga in op de karakteristieken van het nieuwe bedrijfsterrein,
30 geef aan welke vraag vanuit de markt komt, welke reserves in de regio aanwezig zijn en in hoeverre deze geschikt zijn voor accommodatie van de vraag. Ga ook in op de mogelijkheden van koppeling van verschillende bedrijven en activiteiten aan de bestaande infrastructuur en voorzieningen en onderlinge koppeling van bedrijven en activiteiten.

35 2.4 Besluitvorming

Om het plangebied verder te kunnen ontwikkelen zijn zes verschillende (ruimtelijke) besluiten nodig. Een Provinciaal Ruimtelijke visie, twee Gemeentelijke Structuurvisies, twee Omge-

³ Diverse zienswijzen vragen ook om toepassing van de 'Ladder voor duurzame verstedelijking' zoals de gemeente Hengelo en dhr. Heijne. Zij vragen daarbij ook te kijken naar de terreinen en gebouwen die op dit moment leeg staan en aan te geven hoe die van invloed is op de plannen voor TecBT.

vingsplannen/bestemmingsplannen en een Luchthavenbesluit. Het bevoegd gezag verschilt per besluit.

2.4.1 Detailniveau van de (milieu-)informatie

5 De Commissie adviseert de informatie in het MER duidelijk en transparant uit te werken. Geef aan welke milieu-informatie nodig is voor de diverse besluiten. Maak daarbij onderscheid tussen de informatie die ten behoeve van Provinciale en Gemeentelijke visies wordt uitgewerkt en de milieu-informatie die in meer detail moet worden uitgewerkt ten behoeve van het luchthavenbesluit en de omgevingsplannen.

10 Deze informatie ten behoeve van de besluitvorming over de Provinciale en Gemeentelijke visies kan op hoofdlijnen en globaal worden uitgewerkt ten behoeve van de onderbouwing van het kaderstellend beleid in de visies (provincie en gemeente). Het (milieu-)onderzoek kan zich richten op die aspecten die onderscheidend en van wezenlijk belang in de besluitvorming.

15 Op basis van de globale milieu-informatie (kwalitatief, kengetallen en expert judgement) kunnen (voorlopige) keuzes worden gemaakt waarmee het onderzoek voor de concretere besluiten zoals de omgevingsplannen en het luchthavenbesluit kan worden afgebakend. Voordeel van deze aanpak is dat de onderzoekslast in het MER kan worden beperkt doordat het onderzoek eerst breed en globaal wordt ingezet ten behoeve van de (voorlopige) beleids-
20 keuzes. Deze keuzes kunnen meer in detail worden uitgewerkt ten behoeve van het luchthavenbesluit en bestemmingsplannen. Hiermee kan het onderzoek worden afgebakend en beperkt tot de noodzakelijke milieu-informatie voor de besluitvorming.⁴

2.4.2 Verschillende besluiten

25 Werk in het MER de verschillende besluitvormingsprocedures verder uit en geef aan welke (ruimtelijke) keuzes per besluit worden genomen en hoe deze keuzes doorwerken of met elkaar samenhangen in de verschillende besluiten.

30 Geef aan hoe het MER, met daarin de benodigde onderzoeken, wordt afgestemd op de verschillende te nemen besluiten. Ga daarbij in op: de relevante wet- en regelgeving, beleidskaders, randvoorwaarden en het benodigde detailniveau van informatie.

Provinciale ruimtelijke visie

35 De Notitie R&D geeft aan dat de passages over een commerciële burgerluchthaven worden aangepast naar Technology Base Twente. Geef aan hoe dit doorwerkt in de planologische beleidskaders van het plan- en studiegebied. Geef aan hoe dit wordt (door-)vertaald in planregels in de provinciale omgevingsverordening en de omgevingsplannen van de aangrenzende gemeenten.

⁴ Deze aanpak kan, indien goed uitgevoerd, ook tijdwinst opleveren.

5 De Ruimtelijke Visie Gebiedsontwikkeling uit 2010 maakt de ontwikkeling van leisure aan de noordzijde van de luchthaven mogelijk. Het gaat dan om activiteiten die veel publiek (moeten) aantrekken zoals evenementen en grootschalige leisure. Geef aan of de kaders/ruimtelijke reserveringen voor deze activiteiten veranderen of vervallen met de wijziging van de structuurvisie.

Gemeentelijke structuurvisie (Enschede en Dinkelland)

10 Geef aan hoe per gemeente de begrenzing van het plangebied loopt en voor welke gebieden de gemeentelijke structuurvisie wordt opgesteld of gewijzigd. Beschrijf in het MER de huidige planologische beleidskaders en status van deze gebieden en geef aan hoe deze zullen wijzigen met het opstellen van de nieuwe structuurvisies.

Luchthavenbesluit

15 Geef in het MER duidelijk aan welke ruimtelijke keuzes en welke keuzes voor gebruik van de luchthaven worden gemaakt en of er daarnaast opties worden opengehouden m.b.t. de luchthaven. Geef aan hoe deze keuzes moeten worden doorvertaald in geluid- en externe veiligheidscontouren die doorwerking kunnen hebben in ruimtelijke restricties en eisen stellen aan de gemeentelijke structuurvisies en of omgevingsplannen.

Gemeentelijke omgevingsplannen/bestemmingsplannen⁵ (Enschede en Dinkelland)

20 Geef aan hoe de wijzigingen van het provinciale beleidskader, de ruimtelijke visie, de gemeentelijke structuurvisie en het luchthavenbesluit doorwerken in de omgevingsplannen/bestemmingsplannen. Geef aan hoe bestaande bestemmingsplannen/omgevingsplannen worden gewijzigd zodat de voorgenomen activiteiten kunnen worden uitgewerkt.

25
30 Op p. 12 van deze notitie is aangegeven dat huidige aansluiting op de N737 tot gevaarlijke en ongewenste verkeerssituaties leidt. Aanpassingen aan de ontsluiting van de luchthaven zijn voorzien in 2016 en worden (waarschijnlijk) via een procedure van een projectafwijkingsbesluit vooruitlopend op het omgevingsplan/bestemmingsplan voorzien. Geef in het MER aan hoe de besluitvorming van de ontsluiting van de luchthaven verloopt. Ga daarbij ook in op de onderzoeken die zijn gestart in het kader van het MER voor het NOEK en geef aan hoe welke besluitvormingsprocedures voor dit project worden doorlopen.

⁵ Tijdens een gesprek met bevoegd gezag en initiatiefnemers heeft de Commissie voor de m.e.r. begrepen dat de inzichten over het opstellen van een omgevingsplan(nen) zijn gewijzigd en dat nu wordt gekozen voor een bestemmingsplan.

3. Voorgenomen activiteit en alternatieven

3.1 Algemeen

Op advies van de Commissie Wientjes zijn een Topteam en een Kwaliteitsteam ingesteld, zij zullen adviseren over de ontwikkelingsrichting van TecBT. Geef in het MER aan wat de opdracht is die beide teams hebben gekregen. Neem de keuzes die uit deze adviezen volgen mee in het MER en bij de ontwikkeling van de alternatieven (inrichtingsprincipes en varianten). Indien de adviezen nog niet beschikbaar zijn, houd dan een bandbreedte aan in het MER waarbinnen de adviezen van beide teams inpasbaar zijn.

Werk, om de alternatieven met elkaar en met de referentie(s) te kunnen vergelijken op effecten, de voorgenomen wijziging van de beleidskaders en nieuwe gebiedsontwikkelingen verder uit.⁶ Ga daarbij in op:

- het gebruik van de luchthaven, inclusief type luchtvaartactiviteiten (verdeling naar type vluchten en toestellen, General Aviation, Business Aviation, etc.);
- de omvang en de ligging van verschillende activiteiten in het plangebied;
- het ruimtelijk gebiedsprofiel en de ruimtelijke spelregels (zoals door het kwaliteitsteam wordt geformuleerd);
- het type bedrijven en de activiteiten die daar zullen plaatsvinden, ga daarbij specifieker in op die activiteiten die aanzienlijke milieueffecten hebben;
- het type bedrijven en activiteiten waarvan vestiging of ontwikkeling ongewenst is;
- de verkeersaantrekkende werking, en geef aan wat de spreiding is van het verkeer;
- de aanpassingen van de infrastructuur die noodzakelijk zijn om de activiteiten te faciliteren en de bereikbaarheid van het gebied te behouden en/of te verbeteren.

3.2 Inrichtingsprincipes en varianten

De notitie R&D beschrijft twee inrichtingsprincipes, een 'Campus' inrichting en een 'Hoogwaardig verdichte' inrichting. Daarnaast worden twee varianten gepresenteerd een startvariant en een groeivariant. De Commissie adviseert in het MER de achtergronden van de inrichtingsprincipes en varianten toe te lichten. Geef aan hoe ze ruimtelijk worden uitgewerkt en welke keuzes worden gemaakt voor de variabelen uit de notitie R&D.⁷

Onderzoek op basis van deze (ruimtelijke) informatie de 'hoeken van het speelveld'. Doe dit door te onderzoeken in welke mogelijkheden er zijn voor de gebiedsontwikkeling en hoe deze onderscheidend kunnen zijn op effecten voor natuur, leefomgeving en verkeer. Ga na in

⁶ Een aantal insprekers vraagt duidelijk aan te geven wat de omvang van de activiteiten is in hectares en aantallen vliegbewegingen.

⁷ zoals genoemd op pagina 11 van de notitie R&D:

- Gebiedsinrichting,
- Milieucategorie van bedrijven,
- Omvang van de luchthavengebonden bedrijvigheid en Business- en General Aviation.

hoeverre de ruimtelijke en landschappelijke kwaliteiten sturend kunnen zijn voor de inrichting(sprincipes) van het gebied.

3.3 Referentie

5 De Commissie adviseert om voor de vergelijking van de alternatieven (inrichtingsprincipes en varianten) een m.e.r.-referentie uit te werken gebaseerd op de huidige situatie en de autonome ontwikkeling. Werk daarnaast, om de integraliteit van de gebiedsontwikkeling te bewa-
10 ken, een scenario uit dat is gebaseerd op de ambities voor de totale gebiedsontwikkelingen van luchthaven Twente en omgeving.

Referentie huidige situatie en autonome ontwikkeling

Beschrijf de bestaande toestand van het milieu in het studiegebied en de te verwachten milieutoestand als gevolg van de autonome ontwikkeling, als referentie voor de te verwachten milieueffecten. Daarbij wordt onder de 'autonome ontwikkeling' verstaan: de toekomstige
15 ontwikkeling van het milieu, zonder dat de voorgenomen activiteit of één van de alternatieven wordt gerealiseerd. Ga bij deze beschrijving uit van ontwikkelingen van de huidige activiteiten in het studiegebied en van nieuwe activiteiten waarover reeds (formeel) is besloten.⁸

20 Maak duidelijk hoe de aanwezige luchthaveninfrastructuur en het voornemen om deze de komende tijd in stand te houden randvoorwaarden stellen aan de gebiedsontwikkeling. Ga daarbij in op het effect van ruimtebeslag als gevolg van geluids- en veiligheidscontouren op de omvang en locatie van gebiedsontwikkelingen.

Scenario integrale gebiedsontwikkeling luchthaven Twente en omgeving

25 Ga in dit scenario uit van de gebiedsontwikkeling luchthaven Twente e.o. en beschrijf deze ontwikkelingen en de relevante ontwikkelingen in het studiegebied als eindbeeld van de gebiedsontwikkeling luchthaven Twente.⁹ Ga daarbij in ieder geval in op de woningbouwontwikkelingen, de ontwikkeling van de infrastructuur, de aanpassingen op de N737, studie naar de capaciteitsuitbreiding van de A1 en NOEK-project¹⁰ en de realisatie van de EHS-
30 compensatie en overige ontwikkelingen in het Middengebied. Beschrijf deze verschillende ontwikkelingen en geef aan wat de stand van zaken is van de planvorming, geef aan welke keuzes binnen deze plannen (nog) mogelijk zijn en duidt daarmee de bandbreedte van de gebiedsontwikkeling. Deze beschrijving geeft inzicht in de samenhang van de gebiedsontwikkelingen en de kansen en belemmeringen die daarbij kunnen optreden.
35 Indien ontwikkelingen zijn afgerond en met besluitvorming vastgelegd kunnen zij worden opgenomen in de referentiesituatie onder de autonome ontwikkeling.

⁸ Zie ook zienswijze de gemeente Wierden die vragen om een expliciete beschrijving van de referentiesituatie voor de nul-variant om discussie achteraf te voorkomen.

⁹ Verschillende insprekers, waaronder de Stichting Lonneker Land, pleiten voor één MER voor de totale gebiedsontwikkeling. Een samenhangende beschrijving van een referentiesituatie kan daarin tegemoet komen.

¹⁰ Noordelijke Ontsluiting Enschede Kennispark (NOEK)

4. Bestaande milieusituatie en milieugevolgen

4.1 Algemeen

5 De gebiedsontwikkelingen luchthaven Twente kent al een lange voorgeschiedenis van onder-
zoeken en planontwikkelingen. Tijdens het startgesprek met de Commissie¹¹ hebben initia-
tiefnemers aangegeven de onderzoeken vooral te richten op die informatie die moet worden
geactualiseerd en aangevuld. De onderzoeksinformatie die volgens initiatiefnemers niet is
verouderd en opnieuw kan worden gebruikt betreft de informatie over bodem, water, grond-
water, landschap, cultuurhistorie, geologie, archeologie. De Commissie adviseert aan te ge-
ven of en hoe deze informatie opnieuw wordt gebruikt en verwijst voor uitwerking daarvan
10 naar eerder opgestelde adviezen over de gebiedsontwikkelingen luchthaven Twente.¹² De
Commissie adviseert in ieder geval een samenvatting van de bevindingen uit de eerdere on-
derzoeken en rapportages in het MER op te nemen.

15 Onderbouw de keuze van de rekenregels/-modellen en van de gegevens waarmee de milieu-
effecten worden bepaald. Ga daarbij in op de onzekerheden in deze bepaling. Onderscheid
daarbij onzekerheden in de kwaliteit van de gegevens (bron, ouderdom, betrouwbaarheid, en
dergelijke) en in de gehanteerde rekenregels/-modellen. Vertaal dit zo mogelijk in een band-
breedte voor de genoemde gevolgen en geef aan wat dit betekent voor de vergelijking van de
alternatieven.

20 De Commissie gaat hierna in op de thema's, waarvan onderzoeken zullen worden geactuali-
seerd en/of aangepast.

4.2 Verkeer

25 De gebiedsontwikkeling zal extra (auto)verplaatsingen genereren. Eerder is bij de toetsing
van de MER-en voor de gebiedsontwikkelingen luchthaven Twente en het ontwerp-
luchthavenbesluit uit 2014 al door de Commissie geconstateerd dat door autonome ontwik-
kelingen in het studiegebied er al sprake is van knelpunten op het bestaande wegennet, zoals
de N737 en de aansluiting op de A1. In de notitie R&D is daarnaast aangegeven dat de huidi-
ge aansluiting van de luchthaven op de N737 nu al tot gevaarlijke en ongewenste verkeerssi-
tuaties leidt. De Commissie adviseert daarom de ontwikkeling van de verkeersstromen goed
30 in beeld te brengen. Zo kunnen de effecten op de bereikbaarheid en het milieu in beeld wor-
den gebracht en kunnen maatregelen hiervoor worden onderzocht.

Verkeersmodel

35 Het verkeersmodel moet de afwikkeling van het verkeer in het studiegebied op het hoofd- en
onderliggend wegennet beschrijven. Beschrijf de karakteristieken van het gehanteerde ver-

¹¹ 13 juli 2015

¹² zie www.commissiener.nl en de adviezen onder de (project-)nummers 1893, 2639 en 2581.

keersmodel waarmee de effecten van de alternatieven (inrichtingsprincipes en varianten) worden getoetst. Ga daarbij in op:

- welke ruimtelijke ontwikkelingen worden meegenomen in de referentiesituatie c.q. de ontwikkeling van het voormalige luchthaventerrein en welke scenario's voor de toekomst worden gehanteerd;
- het gebruik van het wegennetwerk.

Geef aan welke aannames en uitgangspunten worden gebruikt voor de bepaling van de productie en attractie van verkeer als gevolg van de verschillende typen activiteiten/bedrijven binnen de gebiedsontwikkeling en geef aan hoe deze in het verkeersmodel worden meegenomen.

Analyse

De verkeerskundige analyse moet voor het totale studiegebied¹³ ingaan op:

- de verkeersintensiteiten, onderscheiden naar personenverkeer en voor zover relevant vrachtverkeer, voor het etmaal en maatgevende spitsen;
- de kwaliteit van de verkeersafwikkeling (I/C-verhoudingen);
- de verkeersveiligheid. Beschrijf aan de hand van de relevante kenmerken van de wegen in het studiegebied en het gebruik ervan de effecten van de alternatieven op de verkeersveiligheid;
- invloed op het (gebruik van het) openbaar vervoer en het langzaam verkeer. Ga hierbij voor het fietsverkeer kwalitatief in op de mogelijkheden voor recreatief fietsverkeer (door openstelling van het gebied) en de invloed op utilitair fietsgebruik.

Verkeerscijfers input voor effectberekeningen.

De verkeersgegevens uit het verkeersmodel vormen input voor de berekeningen voor luchtkwaliteit en geluid en de effecten op natuur als gevolg van het wegverkeer.

Werk de verkeersgegevens uit die noodzakelijk zijn voor de berekeningen voor geluid (effecten op omwonenden en natuur) en luchtkwaliteit (inclusief stikstofdepositie). Geef aan welke prognosejaren hierbij worden gehanteerd, hoe de verkeerscijfers uit het model zijn verrijkt (naar dagdelen en voertuigcategorieën) en hoe de cijfers zijn omgezet van gemiddelde werkdag (in het model) naar gemiddelde weekdag (ten behoeve van de milieuberekeningen).

4.3 Natuur

Algemeen

Met de eerder uitgevoerde MER onderzoeken voor de gebiedsontwikkeling luchthaven Twente is al veel nuttige informatie over natuur beschikbaar gekomen. De Commissie adviseert deze als basis te gebruiken bij de nadere uitwerking in dit MER. De Commissie merkt op dat aanpak uit de Notitie R&D op een aantal punten (beoordelingskader, aanduiding te onderzoeken aspecten) verschilt van de eerder uitgevoerde MER-onderzoeken. De Commissie adviseert het

¹³ Het studiegebied voor verkeer bevat in ieder geval die wegen waarop relevante verschillen optreden tussen de alternatieven en ten opzichte van de referentiesituatie.

onderzoek uit te voeren in lijn met deze eerder uitgevoerde onderzoeken¹⁴. (zie ook voetnoot 12)

5 De Notitie R&D geeft aan welke effecten op flora en fauna zullen worden onderzocht. De beschrijving van de referentiesituatie is daarbij van wezenlijk belang. Geef in het MER aan welke kenmerkende habitats en soorten aanwezig zijn in het plan- en studiegebied. Beschrijf de betekenisvolle effecten op natuurwaarden, ga daarbij niet alleen uit van de wettelijke gebieds- of soortenbescherming. Het MER dient alle milieugevolgen in beeld te brengen en zich niet te beperken tot wettelijk beschermde waarden.

10 Gebiedsbescherming

Beschrijf de mogelijke invloed van het voornemen op beschermde natuurgebieden, zoals Natura 2000-gebieden en Nationaal Natuur Netwerk (NNN).¹⁵ Houd hiervoor de systematiek aan uit de eerdere MER-onderzoeken en betrek daarbij de adviezen die de Commissie eerder heeft uitgebracht over de gebiedsontwikkelingen luchthaven Twente.

15 Natura 2000-gebieden

20 In de Notitie R&D wordt aangegeven dat een Passende beoordeling voor effecten op Natura 2000-gebieden zal worden opgesteld. Vermeld wordt dat alleen veranderingen in stikstofdepositie mogelijk significant negatieve effecten kunnen veroorzaken. Maak in het MER voldoende duidelijk waarom dat zo is.

25 Ga na welke Natura 2000-gebieden beïnvloed zouden kunnen worden.¹⁶ Op grond van de informatie uit eerdere MER-en zijn dit in ieder geval Lonnekermeer en Landgoederen Oldenzaal, maar nagegaan moet worden of dat ook voor andere Natura 2000-gebieden geldt. Daarbij moet onder andere gedacht worden aan de Natura 2000-gebieden Dinkelland (grenzend aan de Landgoederen Oldenzaal) en Lemselermaten. Maak expliciet duidelijk of er Natura 2000-gebieden in Duitsland zijn die beïnvloed kunnen worden. Ga in op:

- 30 • de instandhoudingsdoelstellingen¹⁷ voor de verschillende soorten en habitats en of sprake is van een behoud- of verbeterdoelstelling;
- de actuele en verwachte oppervlakte en kwaliteit¹⁸ van habitattypen en leefgebieden voor soorten;

¹⁴ Dit betekent ook dat het beoordelingskader zoals dat in de Notitie R&D is opgenomen op enkele punten aanvulling behoeft. De toelichting in §3.7 en het voorgestelde beoordelingskader voor Natuur zijn op punten (nog) niet met elkaar in overeenstemming.

¹⁵ Let op: naast Natura 2000- en EHS-gebieden zijn er andere beschermde gebieden, zoals beschermde natuurmonumenten (art. 10 Natuurbeschermingswet 1998) en beschermde leefomgevingen (art. 19 Flora- en faunawet). Elk gebied kent zijn eigen beschermingsregime.

¹⁶ De tekst op blz. 21 van de notitie R&D onder het kopje 'Natuur' geeft de indruk dat alleen van de herinrichting natuureffecten worden verwacht. Nadrukkelijk dienen ook effecten van andere veranderingen in beeld te worden gebracht zoals vliegverkeer, wegverkeer etc.

¹⁷ Op dit moment lopen procedures om Natura 2000-gebieden (opnieuw) aan te wijzen. Hiervoor worden eerst ontwerp-aanwijzingsbesluiten genomen en vervolgens definitieve aanwijzingsbesluiten. In het MER kan uitgegaan worden van de concept-instandhoudingsdoelstellingen uit de ontwerp-aanwijzingsbesluiten. In de (concept)beheerplannen worden deze per gebied uitgewerkt in omvang, ruimte en tijd.

- de actuele en verwachte populatieomvang van soorten aan de hand van meerjarige trends.

Geef in verband met de beoordeling van effecten van stikstofdepositie:

- de achtergrondconcentraties van de belangrijkste verzurende en vermestende stoffen (NH₃; NO_x, SO₂) in het gebied;¹⁹
- de voor verzuring gevoelige habitattypen en de kritische depositiewaarde;²⁰
- de toename aan stikstofdepositie van het voornemen afzonderlijk en in cumulatie;
- de mogelijke (verdere) overschrijding van de kritische depositiewaarden.

Programma aanpak stikstof (PAS)

In de Notitie R&D is aangegeven dat de ontwikkeling van Luchthaven Twente is opgenomen in de programmatische aanpak stikstof (PAS). Geef in het MER aan wat dit betekent voor het nu voorliggende plan dat is gewijzigd in Technology Base Twente. De Commissie adviseert:

- te inventariseren welke ontwikkelingsmogelijkheden het plan biedt en (in AERIUS) te berekenen welke gevolgen deze mogelijkheden kunnen hebben voor de N-depositie op Natura 2000-gebieden;
- een vergelijking te maken tussen a) wat op het moment van vaststelling van het plan aan ontwikkelingsruimte beschikbaar is voor activiteiten/projecten die depositie veroorzaken in Natura 2000-gebieden en b) wat nodig is voor de activiteiten die het plan mogelijk maakt;
- de ontwikkelingen te markeren waarvoor in het PAS ontwikkelingsruimte is gereserveerd, ontwikkelingen waarvoor al een vergunning is verleend en ontwikkelingen die de PAS-grenswaarde niet overschrijden;
- gebruik te maken van de informatie die is verzameld in het kader van de PAS waaronder gebiedsanalyses en geborgde beheer- en herstelmaatregelen;
- in het licht van het voorgaande en informatie over de instandhoudingsdoelstellingen (ligging, trends in kwaliteit en (populatie)omvang) de risico's te bezien dat de natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden worden aangetast.

Onderzoek in de Passende beoordeling of de zekerheid kan worden verkregen dat het project de natuurlijke kenmerken van het gebied niet aantast. Daarbij kunnen mitigerende maatregelen worden betrokken. Uit de wetgeving volgt dat een project of plan alleen doorgang kan vinden als de zekerheid wordt verkregen dat de natuurlijke kenmerken niet worden aange-

¹⁸ Zie voor een kenschets, definitie en kwaliteitseisen van habitattypen en de ecologische vereisten van soorten de profielendocumenten van EL&I: <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/gebiedendatabase.aspx?subj=profielen>.

¹⁹ Gebruik voor de bepaling van de achtergronddepositie recente gegevens. Deze gegevens zijn op te vragen bij het RIVM en - indien beschikbaar - bij de provincie Overijssel.

²⁰ De kritische depositiewaarden voor de EHS zijn opgenomen in D. Bal, H.M. Beije, H.F. van Dobben en A. van Hinsberg (2007): Overzicht van kritische stikstofdeposities voor natuurdoeltypen. Directie Kennis, Ministerie van LNV. De kritische depositiewaarden voor Natura 2000 habitattypen zijn opgenomen in H.F. van Dobben en A. van Hinsberg, (2008). Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en Natura 2000-gebieden. Alterra-rapport 1654.

tast, of de zogenaamde ADC-toets²¹ met succes wordt doorlopen. De Commissie adviseert om de Passende Beoordeling op te nemen in het MER.

Nationaal Natuur Netwerk (NNN)

Beschrijf voor de NNN-gebieden in en rond het plangebied de daarvoor geldende 'wezenlijke kenmerken en waarden'. Onderzoek welke gevolgen het initiatief op deze actuele en potentiële kenmerken en waarden heeft. Voor het NNN geldt volgens de Nota Ruimte een 'nee-tenzij' regime. Geef aan hoe het 'nee-tenzij' regime provinciaal is uitgewerkt en of het voor-nemen hierin past.

Soortenbescherming ²²

Beschrijf welke door de Flora- en faunawet beschermde soorten te verwachten zijn in het plangebied, waar zij voorkomen en welk beschermingsregime voor de betreffende soort geldt.²³ Ga in op de mogelijke gevolgen van het voornemen voor deze beschermde soorten²⁴ en bepaal of verbodsbepalingen overtreden kunnen worden, zoals het verbod op het verstoren van een vaste rust- of verblijfplaats. Geef indien verbodsbepalingen²⁵ overtreden kunnen worden aan welke invloed dit heeft op de staat van instandhouding van de betreffende soort.

4.4 Woon en leefmilieu

4.4.1 Luchtkwaliteit

Vergelijking van alternatieven

Om de alternatieven onderling en met de referentiesituatie te kunnen vergelijken is het noodzakelijk om de effecten van de luchtvaartemissies, wegverkeeremissies en die van (luchthavengebonden) bedrijven voor zover van toepassing op de luchtconcentraties van fijn stof (PM₁₀ en PM_{2,5}²⁶) en NO₂ te beschrijven, ook onder de grenswaarden.²⁷ Daarbij kan ge-

²¹ Dit houdt op grond van art. 19g en 19h van de Natuurbeschermingswet 1998 respectievelijk in:

- A: zijn er Alternatieve oplossingen voor een project of handeling? inclusief locatiealternatieven.
- D: zijn er Dwingende redenen van groot openbaar belang waarom het project toch gerealiseerd moet worden?
- C: welke Compenserende maatregelen worden getroffen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft?

²² Op de website <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/biodiversiteit/planten-en-dieren-beschermen> is uitgebreide informatie te vinden over soortenbescherming, waaronder de systematiek van de Flora- en faunawet en de vereisten voor het verkrijgen van ontheffingen voor verboden handelingen.

²³ Op grond van de Flora- en faunawet en de daarop gebaseerde algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen bestaan er vier verschillende beschermingsregimes. Welk regime van toepassing is, is afhankelijk van de groep waartoe de soort behoort. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de volgende categorieën: tabel 1 (algemene soorten), tabel 2 (overige soorten), tabel 3 (Bijlage IV Habitatrictlijn-/ bijlage 1 AMVB-soorten) en vogels.

²⁴ Bij de inventarisatie van de beschermde soorten kan onder andere gebruik worden gemaakt van gegevens van het Natuurloket: www.natuurloket.nl en protocollen van de Gegevensautoriteit Natuur: www.gegevensautoriteitnatuur.nl.

²⁵ De verbodsbepalingen zijn opgenomen in art. 8 (planten) en 9 – 12 (dieren) van de Flora- en faunawet.

²⁶ Op dit moment zijn de rekenmethoden voor PM_{2,5} nog niet opgenomen in de Regeling Beoordeling Luchtkwaliteit, indien deze regeling ten tijde van het MER niet beschikbaar is, beredeneer of bereken de concentraties PM_{2,5} dan op basis van de dan best beschikbare rekenmodellen.

bruik worden gemaakt van berekeningen die voldoen aan de Regeling Beoordeling Luchtkwaliteit 2007. Presenteer de resultaten van de berekeningen middels verschilcontourenkaarten²⁸ en geef per contour de hoeveelheid en ligging aan van woningen en andere gevoelige objecten en groepen²⁹.

5 Geef een onderbouwing van de inputgegevens van de rekenmodellen (standaardrekenmethoden). Ga bijvoorbeeld in op de herkomst van de verkeersgegevens en de aannames die zijn gedaan voor de (lokale) effectiviteit van (toekomstige) generieke en lokale maatregelen.

Geur

10 Geef aan hoe met geur wordt omgegaan. Geef aan waar de belangrijkste grondbronnen (proefdraaien, starten, tanken, hulpmotoren van het starten van straalmotoren etc.) en bedrijfsactiviteiten plaatsvinden. Bepaal voor de clusters van geurbronnen(emissies) de geurcontouren. Projecteer deze op het studiegebied en leg een koppeling tussen geurbelasting en woningen/blootgestelden. Geef op basis daarvan aan of er sprake is van geurhinder (link leggen tussen geurbelasting en geurhinder).

Toetsing aan wettelijke eisen

20 Luchthaven Twente maakt, als 'in betekende mate'-project, deel uit van het Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL).³⁰ Maak aannemelijk dat het project past binnen, of in ieder geval niet in strijd is met het NSL.³¹ Indien projecten die in het NSL zijn opgenomen worden gewijzigd geef dan aan hoe dit via de meldingsprocedure (artikel 5.12, twaalfde lid) is uitgewerkt.

4.4.2 Geluid

25 De Commissie adviseert aanvullend op de notitie R&D:

- naast ernstig gehinderden ook gehinderden als toetsingscriterium in het MER op te nemen;
- met een kwalitatieve beschouwing in te gaan op de overlast veroorzaakt door het kleine vliegverkeer (o.a. circuitvliegen);
- 30 • aan te geven hoe met de cumulatie van verschillende geluidsoorten wordt omgegaan, welke berekeningsmethoden voor hinder en ernstige hinder zijn toegepast en van welke dosis-effectrelatie(s) wordt uitgegaan;

²⁷ Ook onder de huidige luchtkwaliteitsgrenswaarden kunnen nog aanzienlijke gezondheidseffecten optreden.

²⁸ Gebruik hiervoor klassebreedtes van 1,0 µg/m³ of minder, indien klassebreedtes van 1,0 µg/m³ onvoldoende onderscheidend zijn.

²⁹ Gebruik hiervoor de zogeheten Adres Codering Nederland (ACN)-bestanden. Denk bij gevoelige objecten aan kinderdagverblijven, scholen, verpleeg- en verzorgingshuizen en woningen. Gevoelige groepen zijn bijvoorbeeld kinderen, ouderen en mensen met long- of hartziekten.

³⁰ Het project is opgenomen in het NSL onder IB-nr. 802 Luchthaven Twente, type project: bedrijventerrein, omvang project: 60 hectare bruto (luchthaven 200 hectare).

³¹ Vergelijk daarvoor de projectgegevens (= projectkenmerken en de daarbij horende luchtkwaliteitseffecten) in het besluit met de projectgegevens zoals opgenomen in het NSL.

- ook wegverkeerslawaaï als beoordelingscriterium te hanteren (aantal woningen binnen Lden 48dB) voor wegvakken waar sprake is van een toename van 30% of een afname van 20% van de verkeersintensiteit.

5 4.4.3 Externe veiligheid

De Commissie adviseert per bron (zoals genoemd op pagina 18 van de notitie R&D) aan te geven welke modellen worden ingezet en welke indicatoren worden gebruikt voor de beoordeling van de risico's. Geef ook aan hoe met cumulatieve effecten van veiligheid wordt omgegaan.

10

Volgens de geldende rekenvoorschriften moet voor Luchthaven Twente worden gerekend met het "regionale model". Dit model, dat vooral gebruikt wordt voor de kleine velden, wijkt af van het model dat gebruikt wordt voor de luchthavens Rotterdam, Maastricht, Eelde en Lelystad. Geef in het MER aan met welk model wordt gerekend voor luchthaven Twente en onderbouw dat hiermee een zo goed mogelijke weergave van de risico's wordt gegeven.

15

Presenteer in het MER ook de plaatsgebonden risico (PR) van 10^{-8} op een topografische kaart.³²

20

Geef aan hoe de brandstoffen die op de luchthaven worden gebruikt, worden aangevoerd en opgeslagen. Maak inzichtelijk of dit transport en de opslag op het luchthaventerrein leiden tot externe-veiligheidsrisico's.³³

4.5 Landschap en cultuurhistorie

25

De Commissie merkt op dat het thema landschap is opgenomen in het beoordelingskader van de notitie R&D, maar niet is uitgewerkt in de toelichting. Zij adviseert dit thema verder uit te werken in lijn met het advies van het kwaliteitsteam en eerder uitgevoerde onderzoeken voor de gebiedsontwikkeling.

30

Waarborging van het landschap is een uitgangspunt in het plan van TecBT, zoals geformuleerd in het advies Wientjes. Het gaat niet alleen om het sparen van cultuurhistorische en landschapselementen binnen de plangrenzen, maar ook om een integratie van het plangebied in het omliggende Twents landschap van hoge kwaliteit. De toetsing van plan en alternatieven op landschappelijke en cultuurhistorische effecten zal zich daarom niet alleen moeten richten op (negatieve) effectscores ten gevolge van aantasting en/of verlies van waardevolle landschappen en landschapselementen, maar primair op de kwaliteit die behaald kan

³² Naast de PR-contouren van 10^{-5} , 10^{-6} en 10^{-7} zoals in de notitie R&D genoemd.

³³ Vliegtuigbrandstof valt onder de categorie ontvlambare vloeistoffen (LF1, ADR klasse 3, verpakkingsgroep III). Daarnaast wordt gebruikgemaakt van propaan door de brandweer. Deze stoffen zijn relevant bij het in kaart brengen van eventuele externe-veiligheidsrisico's van grondgebonden activiteiten.

worden door de (bestaande) landschappelijke kwaliteiten maximaal te integreren in het plan.³⁴

5. Overige aspecten

5 Voor de onderdelen 'vergelijking van alternatieven', 'leemten in milieuinformatie' en 'samen-
vatting van het MER' heeft de Commissie geen aanbevelingen naast de wettelijke voorschrif-
ten.

5.1 Evaluatie en monitoring

10 Uitvoering van de plannen voor het TecBT zal geschieden in een langdurig en flexibel traject
dat met nog veel onzekerheden is omgeven. Het MER kan gebruikt worden om voor dit traject
een (inhoudelijk en organisatorisch) kader te ontwikkelen dat enerzijds voldoende speelruim-
te biedt en anderzijds de nagestreefde kwaliteiten waarborgt. Een dergelijk kader kan ook ten
behoefte van evaluatie en monitoring van de m.e.r. worden gebruikt.

³⁴ Zie ook zienswijzen van Landschap Overijssel, Stichting Lonnekerland, G.B. Heijne, Vereniging Omwonenden Luchthaven Twente en Stichting Lonnekerberg.